

Edvard Beneš: president-velezrádce

Namísto motta

V soukromém životě lidé platí za svou nedbalost, nesvědomitost a neschopnost. Není proto přípustné, aby národ neznal příčiny státní katastrofy a svého národního neštěstí. Utrpení a tragédie jednotlivce je lidsky dojemná věc, ale katastrofa státu a pohroma národa je věc nevyslovitelně ukrutná, za kterou jednotlivci nesou zodpovědnost vůči generacím, které přijdou. Proto veškeré ohledy na osoby musí ustoupiti stranou, aby národ věděl, kdo je zodpověden za to, co se stalo, neboť jen když bude vědět příčiny a důvody státní katastrofy a svého národního neštěstí, bude schopen vystříhati se v budoucnosti chyb a metod, které ho do záhuby přivedly. (Štefan Osuský)

Úvodem

Edvardu Benešovi se stavějí pomníky, byl přijat zákon stavící jej jakoby na roveň prezidentu Osvoboditeli Tomáši G. Masarykovi. V novinových článkách i rozhlasových a televizních pořadech a diskusích věnovaných jeho životu a dílu se přitom cudně přechází právní aspekt jeho podílu na rozhodnutích z 21. a 30. září 1938 odstoupit nepřátelské cizí moci část státního území Československé republiky; navíc takovou část, že by z republiky byla zůstala jen žalostná bezbranná troska – kdyby republika sama tento „zárok“ byla přežila.

Z Ústavy Československé republiky z roku 1920

§ 3, odst. 1 Ústavy 1920: *Území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem [tedy nikoli rozhodnutím prezidenta republiky a vlády nebo mezinárodním zásahem z vnějšku].*

§ 33 Ústavy 1920: *K usnesení o vypovězení války, ke změně této ústavní listiny a jejich součástí je třeba třípětinové většiny všech členů v každé sněmovně. K tomu čl. I., odst. 2 zákona, kterým se uvozuje Ústava 1920: Ústavní listina a její součástky mohou být měněny nebo doplňovány jen zákony označenými za ústavní.*

§ 64, odst. 1, bod 1. Ústavy 1920: *President republiky: Zastupuje stát na venek. Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Smlouvy obchodní, dále smlouvy, z kterých pro stát neb občany plynou jakákoli břemena majetková nebo osobní, zejména vojenská, jakož i smlouvy, jimiž se mění státní území, potřebují souhlasu Národního shromáždění. Pokud jde o změny státního území, souhlas Národního shromáždění se dává formou ústavního zákona.*

§ 65 Ústavy 1920: *President republiky slibuje před Národním shromážděním na svou čest a svědomí, že bude dbáti blaha republiky i lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.*

§ 67, odst. 1 Ústavy 1920: *Trestně může být [president republiky] stíhán jen pro velezradu a to před senátem na obžalobu sněmovny poslanecké. Trestem může být jen ztráta úřadu presidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabýti.*

K událostem září a října 1938 z právního hlediska

Události druhé poloviny září vyvrcholily 30. září přijetím usnesení Mnichovské dohody prezidentem a vládou bez právní výhrady. *Povšechný „protest“, který československá vláda při té příležitosti tlumočila celému světu, nelze považovati za „výhradu“ v juristickém smyslu.* (Prof. dr. František Weyr, 1945) Rozkaz armádě k vyklizení území cizí moci vydal vrchní velitel československé branné moci – prezident republiky Edvard Beneš.

Tento čin (přijetí Mnichovské dohody) se nedá právně zachránit ani na základě teorie o tzv. nouzovém státním právu, podle které státní orgán nemusí respektovat hranice své kompetence, jde-li o životní zájmy státu. Důvod toho je dvojitý: jednak se záříjová krise vyhrcovala postupně, takže prezident republiky měl dost času na svolání mimořádného zasedání obou sněmoven Národního shromáždění (to potom mohlo projednat požadavky na odstoupení pohraničních území jako naléhavou osnovu ve zkráceném jednání) – nebyla tedy splněna podmínka nouze (v právním smyslu) –, jednak životním zájmem Československa bylo postavit se Hitlerovi.

Odstoupení území uskutečněné v první říjnové dekádě nebylo ani dodatečně konvalidováno příslušným ústavním zákonem.

Protože po odstoupení území není možno zastávat názor, že § 3 Ústavy 1920 nadále platí, nezbyvá než konstatovat, že byla hrubě narušena československá ústavnost. Došlo k převratu – politickému i právnímu. Byla přetržena právní kontinuita s první československou republikou, která zanikla, neschopna bránit svou územní celistvost a státní suverenitu, a na jejíchž troskách vznikl stát jiný – druhá československá republika.

Prezident Edvard Beneš provedl – ve spolupachatelství s vládou – státní převrat, čímž se dopustil velezrady. Skutečnost, že v době nejvyššího ohrožení republiky vůbec nesvolal zasedání Národního shromáždění, svědčí o tom, že se na možnost státního převratu promyšleně připravoval. K tomu cituji z patrně nejlepší práce věnované Mnichovské dohodě (Čelovský, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. 472 s. ISBN 80-86101-19-3):

Beneš při svých rozhovorech s Newtonem a Lacroixem 15. a 17. září formálně odstoupení nenavrhl, lze se však domnívat – a to zvláště jasně vyplývá z vyslání člena vlády do Paříže –, že se intenzivně myšlenkou na odstoupení určitých částí Sudet zabýval [zvýr. MP]. [...]

17. září odletěl – podle pozdější Blumovy výpovědi – do Paříže sociálnědemokratický ministr sociální péče Nečas v úloze Benešova pověřence. (Jediným pramenem k této návštěvě je výpověď Léona Bluma z 30. 7. 1947 [...]) Tato výpověď, která staví Beneše do nepříznivého světla, má vysoký stupeň pravděpodobnosti, neboť Blum se samozřejmě snažil zprostit Beneše jakékoli viny a celou odpovědnost vložit na bedra Daladierovi, případně Bonnetovi. [...]) „Nečas mi od Beneše vzkázal,“ uvedl Blum, že „se to dostalo do stadia, kdy na nás budou Velká Británie a Francie brzy vyžadovat ústupky. Posílám vám mapu, ze které Daladier vyčte, za jakou linii bychom považovali Československo za vydané na pospas a ztracené; na mapě jsou i údaje o našich vojenských zařízeních a opevněních.“ Ještě před jeho odjezdem do Londýna dal Blum doručit tuto mapu Daladierovi prostřednictvím přítele. „Bylo by asi lepší,“ prohlásil Daladier v roce 1947, „kdybych návrh Prahy v předvečer svého odjezdu do Londýna nedostal.“ Blum při své výpovědi obvinil Daladiera jen z toho, že se v Londýně nedržel Benešem označené linie. 15. a 17. září mluvil Beneš [s Newtonem a Lacroixem] pouze nejasně při zpětném pohledu na události roku 1938, pokud jde o odstoupení určitých částí Sudet. Ale 17. září už pravděpodobně byl s takovým řešením srozuměn – a to ve formě vlastního návrhu [zvýr. MP]. Pokud je Blumova výpověď správná, mělo by to značný

význam pro vznik francouzsko-britského plánu. (Možné potvrzení těchto výpovědí z poválečné doby najdeme v tehdejších pramenech, jímž je Bullittova zpráva z 27. 9. 1938 o jeho rozhovoru s Daladierem: „On {Daladier} řekl, že Beneš mu {!} svého času naznačil, že **by byl ochoten okamžitě předat Německu některé části sudetských oblastí** [zvýr. MP], které leží mimo československou Maginotovu linii.“ [...]) Potud Čelovský.

Na schůzi vlády 28. září na žádost Petra Zenkla, *aby byl slyšen a k rozhodnutí ihned povolán parlament* (podobně se na této schůzi vlády vyjádřili Ivan Dérer a Stanislav Mentl), reagoval prezident Beneš slovy: **Kdyby věc byla nyní dána do parlamentu, vznikl by strašný chaos.** [Zvýr. MP] V tom mu sekundoval Rudolf Bechyně: [...] *revoluce [sic!] se nedělají podle právních norem [...] Máme v republice válečnou stranu, která chce válku [...] V parlamentě by tato strana mluvila tak, že by vznikl opak společné vůle [těchto spiklenců?]. [...] nelze připustiti agitační řeči parlamentu. Válečná strana byla by užitečná, jen bude-li válka. Proto se vyslovuje proti svolávání parlamentu.* Antonín Hampl zásadně souhlasí a dodává: *Jest plné nadšení pro obranu, většina byla by i při tajném hlasování pro zoufalou obranu [...]*

Členům obou vlád, Milana Hodži i Jana Syrového (ta prohlásila, že je nadále vázána povinnostmi předchozí vlády, která 21. září přijala britsko-francouzský plán, – v nótě, kterou 25. září předal Jan Masaryk Chamberlainovi, stojí: [...] *Moje nová vláda, již stojí v čele generál Syrový, prohlásila, že přejímá plnou odpovědnost za rozhodnutí svých předchůdců a že přijme kruté podmínky takzvaného anglo-francouzského plánu. [...]*), hrozilo – na rozdíl od presidenta republiky – trestní stíhání pro vlastizrady s možným uložením trestu smrti. Čestnou výjimkou je Petr Zenkl, který na schůzi vlády 30. září upozornil, že *ministrská rada byla by snad kompetentní jen v případě kapitulace po prohrané válce*, a odmítl se na vlastizrádném jednání podílet. Také Jan Šrámek na schůzi vlády 21. září *zaujímá znovu stanovisko již učiněné v politickém komitétu, totiž, že nemůže formálně dáti souhlas k francouzsko-britskému ultimatu, neboť k formálnímu schválení vláda není oprávněna; podle ústavy má toto právo parlament a vyžaduje se 3/5 kvalifikovaná většina. Bude proto nutno postarati se, aby se parlament ihned sešel za účelem rozhodnutí.*

Je smutným vysvědčením nezralosti demokracie první československé republiky, že se nenašel nikdo, kdo by se silou postavil páchané vele- a vlastizradě, ještě než byla dokonána, resp. než její následky nevratně poškodily obranyschopnost republiky, tj. během druhé poloviny dne 30. září nebo prvních dvou dní měsíce října. U generálů československé armády, kteří měli nejlepší možnost zabránit státnímu převratu, zjevně zvítězila subordinace vrchnímu veliteli branné moci nad lojalitou k republice – její ústavě. (Armádního generála Lva Prchalu dělil od záchrany republiky prý jen stisk spouště: Navštívil presidenta Beneše na Hradě a snažil se jej odradit od přijetí Mnichovské dohody. Přitom údajně tasil pistoli a presidentu republiky hrozil zastřelením. Generál Prchala si – podle svědectví svého syna – nikdy neodpustil, že tehdy Beneše nezastřelil.)

Československé (dnes české a slovenské) právní konsekvence

Předchozí úvahy neúprosně vedou k závažné konsekvenci: V exilu Edvard Beneš nemohl být presidentem trvající první československé republiky; jednak proto, že tato na přelomu září a října 1938 zanikla, jednak proto, že on k presidentskému úřadu v ní již nebyl způsobilý. Kromě toho po své abdikaci 5. října nebyl již ani presidentem druhé československé republiky. Byl pouhým samozvancem. Tím se ovšem tzv. dekrety presidenta republiky ocitají v právním vakuu, nehledě ke skutečnosti, že ani v Ústavě 1920 pro ně není právní opory.

Francouzské blufování

Bořivoj Čelovský píše: **Francouzští státníci chtěli za každou cenu zabránit tomu, aby Německo napadlo Československo** [zvýr. MP], ale nikoli tím, že by přiměli Německo, aby se vzdalo svých cílů, nýbrž tím, že je přesvědčí, že jich rovněž může dosáhnout smírnou cestou. A o něco dále: 18. září proběhly v Londýně francouzsko-britské rozhovory [...] šlo výlučně o to, jak zabránit ztrátě prestiže obou evropských demokracií. Chamberlain hovořil ve své zprávě nejdříve o své návštěvě Berchtesgadenu a pak představil svůj plán. [...] **Daladier [...] prohlásil, že ...] Francie [...] nemůže vypovědět svou smlouvu s Prahou z morálních důvodů.** [Zvýr. MP] Proto jde o to nalézt smírné řešení [...] a v otázce Sudet uspokojit Hitlera „co nejvíc“. Halifax shrnul jasně obě stanoviska: Je třeba najít řešení, které zahrne na jedné straně francouzské smluvní závazky a na druhé straně Chamberlainův návrh na odstoupení Sudet. Přesně vzato šlo o pokus bez vyhlídky na úspěch. Ale ministři východisko našli. Po přerušení konference Daladier prohlásil, že se Praha v důsledku „přátelského nátlaku“ s odstoupením „určitých oblastí“ vyrovná. (Ukázal se asi jasně vliv Benešova sdělení Blumovi ze 17. září nebo také telegramu, který odeslal Lacroix 17. září. 19. září hlásil Osuský do Prahy o své rozmluvě téhož dne s Bonnetem: „Rozhodlo se o tomto řešení {přímé odstoupení} tím spíše, když Lacroix ve své depeši ze 17. září oznámil, že mu pan prezident Beneš sdělil, že sám uvažuje o odstoupení sudetského území Německu.“ [...]) Požadoval však britskou záruku pro zbytek Československa. Chamberlain odpověděl, že ve smyslu Hitlerových požadavků přichází v úvahu jen odstoupení všech oblastí s německou většinou, a britskou záruku odmítl. Daladier v prvním bodě ustoupil. Prohlásil, že souhlasí s etnickou hranicí [...] Pokud jde o požadovanou britskou záruku, byli ministři nadále nejednotní. Jednání bylo přerušeno podruhé. Nakonec Britové v otázce záruky ustoupili, aby kompenzovali, že jim Francouzi vyšli vstříc v otázce odstoupení Sudet. [...] Cesta, na níž se západní státníci shodli, byla dost prostá: Francie nemusí vypovědět svou smlouvu s Československem a to musí dobrovolně přijmout odstoupení Sudet. Benešova ochota odstoupit určité oblasti Sudet [...] posílila názor francouzských státníků, že prezident možná bude připraven i na další ústupky. Ted' už šlo jen o to, přimět Československo k tomuto dalšímu kroku. Na závěr konference Daladier prohlásil, že bude nutné vykonávat na Beneše „the strongest pressure“.

A nátlak na Československo, aby po dobrém vyhovělo Hitlerovi, byl skutečně vykonáván způsobem, který si lze jen stěží představit. Francie i Británie si totiž dobře uvědomovaly, že v případě vypuknutí válečného konfliktu by nebyly mohly zůstat stranou. Dejme nyní slovo prezidentu Benešovi: [...] oba vyslanci zde takovým neuvěřitelným způsobem naléhali, vyhrožovali a opakovali, že právě mluvili s Paříží; odvolávali se na opakované telefonické pokyny svých vlád a opakovali, že jejich vlády nepřipustí žádnou oddalovací nebo podmíněnou odpověď. Všechno se prý musí přijmout bez výhrad, jinak projeví nezájem. [...] Přitom nám oba vyprávěli, že mají zprávy o tom, že válka může začít každým okamžikem. [...] nátlak byl tak silný, že se to rovnalo ultimátu. [...] Prohlásili, že mají rozkaz žádat přijetí bez výhrad a podmínek [...] poukázali na to, že dojde okamžitě k válce a že půjde o naše úplné zničení. Zároveň, jak se mi zdá, působili na Hodžu a celé okolí, kde výhrůžkám naprosto ustoupili. Dodávám, že když jsem si vyžádal písemné vyhotovení poslední ultimativní intervence, se Delacroix zeptal Paříže, zda to smí udělat. Dostal povolení, ale písemný text je mírnější než ultimativní ústní výzva. Podle Beneše (Beneš, Edvard. *Mnichovské dny: paměti*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1968. 560 s.) zněl vzkaz francouzské vlády předaný mu pouze ústně takto: Jestliže vláda československá návrhy franko-britské nebude moci okamžitě přijmouti a odmítne je a jestliže z takto vytvořené situace vznikne válka, bude za ni odpovědno Československo a Francie se k této válce nepřipojí.

Vraťme slovo Bořivoji Čelovskému:

Veřejné mínění [ve Francii] bylo rozděleno ostrou čarou na dva tábory: „Munichois“ a „Antimunichois“. Toto rozdělení začalo už ve vládě. (Ministři naklonění Čechům byli: Reynaud, Mandel, Campinchi, Champetier de Ribes a Zay, ministři horující pro odstoupení Sudet byli zejména: Monzie, Chautemps, Marchandea, Pomaret a přirozeně Bonnet a Daladier.) [...] I tisk byl podobně rozdělený. [...] Dělicí čára však probíhala i uvnitř většiny politických stran. [...] Odbory byly [...] na straně Československa, ale někteří funkcionáři souhlasili i s Bonnetem. Intelektuální kruhy byly převážně pročešské [...] 20. září se najednou v Paříži objevil Churchill [...] Vydal se do Paříže vyburcovat francouzské ministry k odporu vůči Bonnetovi a jeho politice. A měl očividně úspěch. Mandel telefonoval v těchto kritických dnech nejméně jednou, ale spíš vícekrát do Prahy a snažil se přemluvit Beneše k zamítnutí francouzsko-britského plánu. ([...] četní francouzští ministři a poslanci navštívili Osuského a nabádali ho k odporu.) Tehdejší šéf pročešské tiskové kanceláře „Fournier“ Bollack uvádí o Mandelově hovoru s Benešem, jemuž byl přítomen, toto: „Jste v čele svobodného a nezávislého národa,“ opakuje Bollack Mandelova slova pronesená k Benešovi, „ani Paříž, ani Londýn nemají právo diktovat vám, jak se máte zachovat. Kdyby však došlo k napadení vašeho území, neměl byste ani vteřinu zaváhat a dát rozkaz své armádě připravené vaši vlast hájit. Uděláte-li to, zachráníte Evropu před hitlerizmem, protože vás mohu ujistit, že první výstřel z vašeho děla se rozšíří ve světě s takovou ozvěnou, že začnou střílet i děla Francie, Velké Británie a také Sovětského svazu, a to sama od sebe. Půjde za vámi celý svět [...]“ „Poté, co Georges Mandel zavěsil,“ píše dále Bollack, „připadal mi ustaraný. Skutečně mu připadalo, že mu pan Beneš odpovídal vyhýbavě. [...]“

Prahu v jejím odporu nepodporovali pouze Churchill a Mandel. Labour Party společně s Liberální stranou se snažily přimět Chamberlaina k pevnější politice. Poslaly delegace do Downing Street, zapsaly [napsaly] osobní dopisy Chamberlainovi a pořádaly protestní manifestace v Londýně i na venkově. Také Eden odsoudil 22. září ve Spojených státech nejostřejším způsobem Chamberlainovu politiku.

Churchill a s ním podobně smýšlející Hitlerovy úmysly prohlédli; a také správně odhadli poměr sil obou táborů. Pokládali okamžik za vhodný k tomu postavit se proti Hitlerovi. Měli spolehlivé informace o tom, že německá opozice jen čeká na vypuknutí války, respektive na pevný postoj západních mocností. Praha je však zklamala; ztratila nervy a přijala londýnské podmínky. Potud Čelovský.

*W. Churchill ve svých pamětech (Churchill, Winston S. *Druhá světová válka. Díl 1.: Blížící se bouře*. Praha: Lidové noviny, 1992. 614 s. Fot. příl. ISBN 80-7106-068-2) píše: **Byl jsem vždy přesvědčen, že Beneš udělal chybu, když se podřídil. Měl hájit svou pevnostní linii. Jakmile by se jednou začalo bojovat, Francie by mu byla, jak jsem si tehdy myslel, ve vzepětí národního cítění přišla na pomoc a Británie by se téměř okamžitě postavila po bok Francie.** A o něco dále: **Francouzi vystoupili na svou obranu s následujícím tvrzením, které nelze odbýt jen tak mávnutím ruky: kdyby se Československo odmítlo podřídít a následovala by válka, Francie by splnila své závazky, ale kdyby se Češi rozhodli kapitulovat pod nátlakem, ať by byl jakýkoli, francouzská čest by byla zachráněna.** [Zvýř. MP]*

Pouhý nezájem o osud Československa by se byl projevil vypovězením spojeneckých smluv a lhotejným přihlížením událostem, které by byly následovaly. Toto měli vedoucí českoslovenští politici rozpoznat a podle toho se měli zařídit. Avšak ani kdyby nebyli nic z výše uvedeného prohlédli, nebyli by bývali vyvázáni z poslušnosti zákonů republiky; a ty jim změnit státní hranici – ani výměnou za jiné území – o vlastní újmě prostě nedovolovaly. Sumou: i při nedostatku politicko-analytických schopností stačilo dodržovat zákony.

Německo také blufuje, i když Hitler méně

Bořivoj Čelovský uvádí:

Na 28. květen svolal Hitler poradu do říšské kanceláře [říšského kancléřství]. Měl přednášku [...] Československo [...] je nutno [...] odstranit. **Vojenská situace však zatím nedovoluje okamžitou akci proti Československu.** [Zvýř. MP] (Hitlera s největší pravděpodobností informoval Ribbentrop o neutěšeném stavu německého zbrojení. Generál Brauchitsch navštívil totiž 21. května Ribbentropa, který prý po rozmluvě s ním řekl Kordtovi:

„**Brauchitsch mi právě sdělil, že nejsme v současné situaci ani schopni vypořádat se s Československem. Ve všech druzích zbraní jsme na tom absolutně hůř.**

[Zvýř. MP] – Pokud tyto údaje sedí, pak dělám úplně špatnou politiku. Musím mluvit okamžitě s führerem.“ Odjel pak hned do Mnichova [...] [...]

Z porady 28. května vzešlo nové pojetí studie Grün z 30. května. „Je mým nezměnitelným rozhodnutím,“ stojí zde, „rozbít Československo v dohledné době vojenskou akcí. [...]“ V politických úvahách nenajdeme v porovnání se studií Grün z 22. dubna 1938 žádnou podstatnou změnu, tzn. že se stále pokládá za nejpříznivější předpoklad „bleskurychlé jednání na základě incidentu“. [...]

18. června byl vypracován návrh nového pojetí, a to pro celkové plánování, tzn. pro případ Rot (nástup proti Západu), jakož i pro případ Grün (pojetí z 30. května zůstalo nezměněno). [...] „Blízkým cílem je řešení české otázky v popředí mých politických úmyslů na základě vlastního svobodného rozhodnutí. Jsem rozhodnut po 1. 10. 1938 využít každé příznivé politické příležitosti k uskutečnění tohoto cíle. {...} **Ale k akci proti Česku se rozhodnu, jestliže budu pevně přesvědčen, stejně jako při obsazování demilitarizované zóny a při vpochodování do Rakouska, že se Francie nevydá na pochod a tím že nezasáhne ani Anglie.** [Zvýř. MP]“

[...]

Ale byla tu iniciativa i z jiné strany. Paradoxně právě němečtí diplomaté, kteří pak tvrdili v Norimberku – a nikoli neprávem –, že setrvali v úřadě, „aby předešli tomu nejhoršímu“, sehráli hlavní roli. Berlín manévroval v Londýně neobyčejně obratně. Weizsäcker a Dirksen sdělili Britům, jak si váží anglické iniciativy v Praze, a že by měl Londýn postupovat ještě energičtěji v zájmu míru. Ribbentrop vyhrožoval bez ustání válkou. Tato taktika nebyla určitě dohodnuta, právě naopak. Když zašel Ribbentrop ve své válečné horlivosti příliš daleko, zachraňoval Weizsäcker situaci poukazem na možnost záchrany míru: nátlakem na Prahu.

[...]

Ale německou zahraniční politiku v létě 1938 nevytvářel pouze Hitler, uvažující převážně v kategoriích zbraní a násilí. Poprvé po Hitlerově převzetí moci se v této době ozvaly v Německu významné síly, které se nejen stavěly proti režimu, nýbrž se rovněž pokoušely o zásah do Hitlerovy „zahraniční politiky“. Nelze popřít, že tyto síly ztratily od roku 1933 drahocenný čas, ba že dokonce **nolens volens** Hitlerův vzestup podporovaly. Zdá se, že jim teprve jeho zahraničněpolitická ofenziva otevřela oči a že jim došlo, že jdou jeho záměry daleko za to, co lze ještě sloučit se zájmy národa. Z těchto vedoucích diplomatů je třeba jmenovat na prvním místě Weizäckera a Dieckhoffa. Nepodíleli se sice aktivně na plánech převratu, ale ujasnili si, že Hitlerovy mocenskopolitické počty budou mít nutně na Německo osudový dopad. Mezi Weizäckere a Ribbentropem docházelo téměř týden co týden k vysloveným potyčkám. Začaly počátkem června poté, co Weizsäcker předal Ribbentropovi memorandum [viz následující odstavec], ve kterém poukázal na neproveditelnost izolovaného

německého postupu proti Československu. Poté se pokoušel všemi možnými argumenty odvrátit Ribbentropovým prostřednictvím Hitlera od jeho úmyslů. Jenže říšský ministr zahraničí byl úplně posedlý myšlenkou na válku. [...] Weizsäckerův beznadějný boj neměl ani tu nejmenší šanci [...]

Weizsäcker předal počátkem června Ribbentropovi záznam, v němž bylo naléhavě zdůrazněno nebezpečí světové koalice proti Německu v případě války. Francie, stálo v něm, je nejjistější odpůrce, Anglie nejnebezpečnější nepřítel Německa. Francie nezasáhne bez Anglie a platí to i obráceně. Půjde-li do tuhého, postaví se na stranu západních mocností také Spojené státy a Sovětský svaz. Válka proti takovéto koalici by přišla v úvahu jen v případě, že bude Německo napadeno. Podstatné německé cíle nejsou na západě. Ale i na východě jich lze dosáhnout, jen pokud to tato koalice strpí. „Ale k zdolání Francie a Anglie,“ stojí dále, „nám chybí vojenský recept. {...} Válka by skončila naším vyčerpáním a porážkou. Poraženou by byla spolu s námi celá Evropa, zisk by shrábly především neevropské kontinenty {!} a asociální mocnosti. Německá politika se musí proto starat předně o to, aby Třetí říši nenapadla koalice. {...} Německo-italsko-japonské přátelství slouží tomuto preventivnímu cíli, ale není jisté, zda je schopno toho dosáhnout. {...} Proto je úkolem německé diplomacie jasně rozpoznat hranici, k níž může německá politika vždycky přistoupit, aniž by tím vyprovokovala koalici, aby zasáhla.“ Český problém nemusí nutně vést ke konfliktu s koalicí. Německo však musí postupovat po krocích. „Ale k bezprostřednímu zásahu, k němuž by koalice přihlížela nečinně, není československý problém dosud zralý, a to ani v tom případě, že by byl zásah rychlý a překvapivý. Německo nemůže volně určit čas, kdy bude možné utrhnout tento plod bez příliš velkého rizika.“ V těchto poznámkách se jasně zračí starost z příliš unáhleného Hitlerova činu a strážlivý pohled na situaci světové politiky. V našem kontextu je zajímavá skutečnost, že se v Berlíně [...] skutečně obávali světové koalice.

Weizsäckerovi se očividně nedostávalo vůle vyvodit veškeré důsledky. [...] V Berlíně byl tenkrát další muž stejného smýšlení jako Weizsäcker, ale jeho postoj byl odlišný: generálplukovník Ludwig Beck, šéf generálního štábu armády. Nebezpečí Hitlerovy zahraniční politiky si [ne-?] uvědomil až v roce 1938. Už v roce 1934 se stavěl proti příliš horečnému německému zbrojení jakožto možné přípravě na útočnou válku. V dalším roce, když se ukázalo, že jeho obavy nejsou zcela neopodstaněné, nabídl dokonce svou demisi. V roce 1938 předal Brauchitschovi, vrchnímu veliteli armády, celou řadu memorand (5. a 29. května, 3. června a 16. července) a varoval v nich před válkou. Byl přesvědčen o tom, že Německo se hned prvního dne, kdy se pustí do války, ocitne tváří v tvář mohutné nepřátelské koalici. „Na základě svých předchozích výkladů,“ napsal na závěr svého memoranda z 16. července, „cítím dnes povinnost – jsa si vědom dosahu takového kroku, avšak s odvoláním na zodpovědnost, která pro mne vyplývá z mého služebního postavení pro přípravu a provedení války – vyslovit naléhavou žádost, aby vrchní velitel armády nařídil zastavení jím nařízených válečných příprav a pozastvil úmysl řešit českou otázku násilím až do té doby, kdy se pro to zásadně změní vojenské předpoklady.“

Zároveň žádal, aby Brauchitsch pohovořil energicky s Hitlerem a získal ho pro mírovou politiku hrozbou demise vedoucích generálů. Jeho argumentace je tak přesvědčivá, že stojí za uvedení. Ukazuje jasněji než jakékoli jiné svědectví, že Hitlerovo démonické vůdcovství neovládlo všechny Němce. „Jde o poslední rozhodnutí ve hře o budoucnost národa,“ zní podstatná pasáž jeho poznámky k projevu; „dějiny obviní tyto vůdce z krveprolití, nebudou-li jednat podle svého věcného a státněpolitického vědomí a svědomí. Jejich vojenská poslušnost má hranice tam, kde jejich vědomí, svědomí a odpovědnost jim brání provést rozkaz. Jestliže

jejich rady a varování v takové situaci nedojdou sluchu, mají právo i povinnost vůči svému národu a dějinám odstoupit ze svých úřadů. Budou-li všichni jednat ze společné vůle, stane se provedení válečných úmyslů nemožné. Zachrání tím svou vlast před nejhorším, před jejím zánikem. Jestliže v takových dobách pohlíží voják v nejvyšším postavení na své povinnosti a úkoly pouze v omezeném rámci svého vojenského pověření, aniž by si uvědomil svou nejvyšší odpovědnost k celému národu, jde o nedostatek pochopení vlastní velikosti i své úlohy. Mimořádná doba žádá mimořádné jednání!“

[...]

Od představitele opoziční diplomacie Weizsäckera se Beck lišil hlavně důsledností svého jednání. I kdyby nebylo 20. července 1944, potvrzují jeho memoranda, jediný nesporný dokument o německé opozici většího stylu, že Beck byl jejím duchovním vůdcem. Jeho osobnost je jedním z nejsvětějších zjevů nejmladších německých dějin.

[...]

Britové dostávali obrovské množství přesných hlášení o Hitlerových úmyslech od dobře informovaných vysoce postavených německých osobností; známe pravděpodobně jen jejich malý zlomek. Viktor von Körber, rytmistr v. v., člen strany od roku 1923 s nízkým členským číslem, mající zřejmě vynikající kontakty, sdělil 6. srpna britskému vojenskému přidělení mnohé, o čem neměli dosud Britové potuchy. Řekl mu, že Hitler plánuje válku na září, že je však dle jeho názoru německá armáda „zcela neschopná“ a že je v církevních a vojenských kruzích silná opozice proti Hitlerovi.

Slovo má opět W. Churchill:

Dnes máme možnost nahlédnout za fasádu, již Hitler předváděl britské a francouzské vládě. Náčelník generálního štábu pozemních sil generál Beck byl Hitlerovými plány hluboce znepokojen. Naprosto je neschvaloval a byl připraven postavit se jim na odpor. Po březnovém vpádu do Rakouska poslal Hitlerovi memorandum, v němž podrobně argumentoval, že pokračování dobovačných plánů musí vést ke světové katastrofě a ke zničení právě ožívající říše. Hitler je ponechal bez odpovědi. Následovala pauza. Beck odmítl nést před dějinami spoluodpovědnost za bezhlavý skok do války, který se Hitler rozhodl uskutečnit. V červenci došlo k osobní konfrontaci. Když začalo být jasné, že bezprostředně hrozí útok na Československo, Beck požadoval záruky proti dalším vojenským dobrodružstvím. A v tom byl kámen úrazu. Hitler odpověděl, že armáda je nástrojem státu, on je hlavou státu a armáda i ostatní ozbrojené síly jsou povinny se bezpodmínečně podřídit jeho vůli. Načež Beck požádal o propuštění. Jeho žádost o uvolnění z funkce však zůstala bez odezvy. Ale generálovo rozhodnutí bylo nezvratné. Napříště se nedostavoval do ministerstva války. Hitler byl tedy nucen ho propustit a jeho nástupcem jmenoval Haldera. Becka pak už čekal jen tragický, ale čestný osud.

Tohle vše sice zůstalo utajeno v úzkém kroužku zasvěcených, ale od té chvíle se rozpoutal intenzivní, nekonečný boj mezi führerem a jeho odbornými poradci. Štáb pozemních sil, jehož členové se shodovali nejen v odborných názorech, ale i v odporu k civilnímu a stranickému diktátu, Beckovi všeobecně důvěřoval a měl k němu úctu.

[...]

Od generála Haldera máme výpověď o doloženém spiknutí, jehož cílem bylo zatčení Hitlera a jeho předních společníků. Důkazy o jeho existenci se neopírají pouze o Halderova podrobná prohlášení. [...] Nelze [...] pochybovat o existenci spiknutí v té době ani o závažných opatřeních, jež mu měla zajistit úspěch.

„Nejpozději začátkem září,“ tvrdí Halder, „jsme podnikli nezbytné kroky, abychom zachránili Německo před tímto šilencem. V té době vyhlídky na válku naplňovaly většinu německého lidu hrůzou. Neměli jsme v úmyslu pobít nacistické vůdce – chtěli jsme je pouze pozatýkat, vytvořit vojenskou vládu a vydat provolání k národu, že jsme tuto akci provedli pouze proto, že podle našeho přesvědčení je veden do jisté zkázy.“

Na spiknutí se podíleli: generálové Halder, Beck, Stülpnagel, Witzleben (velitel berlínské posádky), Thomas (výzbrojní náčelník), Brockdorff (velitel postupimské posádky) a hrabě von Helldorff, jemuž podléhala berlínská policie. Vrchní velitel generál von Brauchitsch byl do věci zasvěcen a schválil ji.

Bylo snadné v rámci přesunu vojsk proti Československu i běžné vojenské rutiny držet jednu tankovou divizi tak blízko Berlína, aby tam stačila dorazit během jediného nočního přesunu. Existují jasné důkazy, že třetí tanková divize, již velel generál Hoepner, byla v době mnichovské krize rozmístěna jižně od Berlína. Generál Hoepner byl pověřen tajným úkolem obsadit na dané znamení hlavní město, říšské kancléřství i důležitá nacistická ministerstva a úřady. Pro tento účel byl podřízen velení generála Witzlebena. Podle Halderova svědectví pak šéf berlínské policie hrabě Helldorff vypracoval podrobné plány na zatčení Hitlera, Göringa, Goebbelse a Himmlera. „Nebylo vůbec možné, aby něco nevyšlo. Jediné, čeho bylo zapotřebí, byla Hitlerova přítomnost v Berlíně.“ Přijel tam z Berchtesgadenu 14. září ráno. Halder se tom dověděl v poledne a okamžitě se vydal za Witzlebenem, aby dokončili plány. Bylo rozhodnuto udeřit o osmé hodině téhož večera. Ve čtyři hodiny odpoledne podle Haldera došla do Witzlebenovy pracovny zpráva, že se Chamberlain chystá odletět do Brechtesgadenu, kde se má sejít s führerem. Okamžitě byla svolána porada, na níž Halder řekl Witzlebenovi, že „by jako náčelník generálního štábu nebyl oprávněn dát povel, kdyby Hitlerovi jeho blufování vyšlo“. Proto bylo rozhodnuto odložit akci a vyčkat, jak se situace vyvine.

Taková je historie této berlínské vnitřní krize v podání tehdejšího náčelníka generálního štábu generála Haldera, kterou by měli přezkoumat historikové. Mezitím však byla potvrzena generálem Müller-Hillebrandtem a byla uznána za autentickou i různými autoritami, které ji prověřily. Kdyby byla nakonec skutečně přijata za historickou pravdu, bude jen dalším z příkladů nepatrných náhod, na nichž závisí osud lidstva.

O jiných méně násilných, ale vážně míněných snahách generálního štábu zkrotit Hitlera nemůže být vůbec pochyb. 26. září se do říšského kancléřství dostavila deputace složená z generála von Hannekena, rytíře von Leeba a plukovníka Bodenschätze a dožadovala se přijetí u pana Hitlera. Byla však poslána pryč. Následujícího dne v poledne svolali nejvýznamnější generálové shromáždění na ministerstvo války. Dohodli se na pamětním spise, který předali v kancléřství. Tento dokument byl uveřejněn ve Francii v listopadu 1938. Sestával z osmnácti stran, rozdělených do pěti kapitol a tří dodatků. První kapitola zdůrazňuje divergence mezi politickým a vojenským vedením Třetí říše a tvrdí, že nízká morálka německého obyvatelstva vylučuje, aby vydrželo evropskou válku. Tvrdí, že v případě vypuknutí války musí být vojenským místům poskytnuty mimořádné pravomoci. Druhá kapitola popisuje špatný stav reichswehru a uvádí, že vojenské úřady považovaly za nutné „přimhouřit v mnoha závažných případech oči nad nedostatkem kázně“. Ve třetí kapitole se vypočítávají různé vady německé výzbroje [...] A konečně je rovněž zdůrazněn nedostatek důstojníků. K převedení armády na válečný stav bylo zapotřebí nejméně čtyřicet osm tisíc důstojníků a sto tisíc poddůstojníků a v případě všeobecné mobilizace by se nejméně osmnáct divizí octlo bez řádně vycvičených kádrů na nižších stupních velení.

Dokument předkládá důvody, proč je nutné počítat s porážkou v každé válce s výjimkou striktně lokální, a potvrzuje, že v možnost německého vítězství věří méně než pětina důstojníků reichswehru. Vojenské hodnocení Československa v dodatcích dokumentu dochází k závěru, že československá armáda by se dokázala udržet tři měsíce, i kdyby bojovala bez spojenců, a Německo by potřebovalo udržovat síly na polských a francouzských hranicích podobně jako na pobřeží Baltského a Severního moře a ponechat nejméně čtvrt miliónu mužů v Rakousku, aby se tam mohly postavit lidovým povstáním a možné československé ofenzivě. A konečně byl generální štáb přesvědčen, že je krajně nepravděpodobné, aby nepřátelské akce zůstaly lokalizovány po dobu tří měsíců [zvýr. MP].

Varování vojáků nakonec podpořil i admirál Raeder, stojící v čele německé admirality. 27. září v 10 hodin večer byl Raeder přijat führerem. Vystoupil s naléhavou výzvou, která několik hodin nato po obdržení zprávy o mobilizaci britského loďstva nabyla ještě na významu. To už Hitler váhal. Tolik z paměti W. Churchilla.

*Cituji k tomuto tematiku nakonec ještě německého historika, rodáka z Litoměřic (Seibt, Ferdinand. *Ta stará ošklivá melodie: několik ohlédnutí za německou historií 1900–1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2002. 336 s. ISBN 80-7260-080-X):*

Odpor začal roku 1938, kdy tehdejší náčelník generálního štábu Beck chtěl dát zatknout „Vůdce a nejvyššího velitele branné moci“ v případě, že by byl kvůli sudetské krizi rozpoutal válku

[...]

Válka byl Hitler sám. Nikdo z toho malého spolku mužů, jenž mu byl po odstranění Röhma a jeho družiny od léta 1934 absolutně oddán a jenž – s výjimkou Göringa – dával i mimo veškeré ostatní projevy věrnosti při každé příležitosti najevo fascinaci jeho osobností, nikdy na válku nenaléhal. Německá generalita, jinak profesionálně s válkou jedna ruka, si okamžik zahájení války dokonce stanovila za moment, kdy se otevřeně postaví na odpor; tento moment byl exaktně naplánován na 28. září 1938, v jejich režii by býval mohl být úspěšný a býval mohl znamenat Hitlerovu smrt. Němečtí důstojníci chtěli s nasazením vlastního života zabít Hitlera vícekrát. Nelze jmenovat jediného generála, jenž by Hitlera nutil do války. Ještě mnohem méně na válku naléhali straničtí funkcionáři. Ti byli roku 1933 anebo roku 1938 k vlastní spokojenosti více či méně etablováni, a i pro jejich nejhlasitější mluvčí byl dostatečnou kompenzací za ztráty plynoucí z versailleské smlouvy „anšlus“ Rakouska. [...]

Válku chtěl pouze Hitler. Podle svých plánů ji chtěl v září 1938 [...]

Hitlerovým prvním odpůrcem na život a na smrt v dlouhé historii odporu proti válce byl, pokud je to známo, někdejší vůdce organizace „Stahlhelm“, Svazu frontových bojovníků, Friedrich Wilhelm Heinz. 28. září 1938, v případě, že bude vyhlášena mobilizace proti Československu, jak se očekávalo, měl Hitlera zatknout. Heinz byl ovšem rozhodnut Hitlera se svým přepadovým komandem usmrtit.

Hitler s generálem Keitelem uvažovali o třech možnostech útoku na Československo:

1. přepadení bez záminky a možnosti ospravedlnění, 2. přepadení po zinscenovaném incidentu (např. zavraždění německého vyslance v Praze) a 3. útok po vyhocení předchozích diplomatických střetů. První možnost vyloučili s ohledem na světové veřejné mínění, druhá se jim jevila optimální, třetí označili za nežádoucí z vojenských důvodů (Československo by se připravilo k obraně). Ale právě tímto směrem se události začaly vyvíjet. Zásahu na tom měl Chamberlain, který svým tvrdošíjným úsilím o záchranu míru tlačil Hitlera ke smírnému řešení. Proto Hitler v Godesbergu stanovil nejtvrďší myslitelné podmínky, na nichž se

Chamberlainovo úsilí zdálo na chvíli ztroskotat. Československo mobilisovalo a průběh jeho mobilisace nebyl narušen vojenskou akcí nepřítele. V okamžiku dokončení československé mobilisace Německo ztratilo možnost překvapivého bleskového útoku a jeho šance na úspěch se dramaticky snížily.

Cui bono?

Beneš silně podléhal tlaku zvenčí [...] Nedokázal, byť to tak v jeho vydaných pamětech nevypadá, prohlásit své stanovisko otevřeně před celou Evropou. [...] Dr. Beneš byl příliš velkým pánem československého státu, ale málo jeho služebníkem. (Adámek, Marek. *Politické a historické souvislosti rozpadu ČSR 1938–1939: diplomová práce*. Brno: Masarykova universita, pedagogická fakulta, 2007. 81 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Nolč)

V souvislosti se zákonem České republiky, který Edvarda Beneše velebí jako muže, který se zasloužil o stát, nelze si nepoložit otázku, o který stát se Edvard Beneš zasloužil, nebo jinak, který stát je českému zákonodárci tak milý, že zásluhu o něj deklaruje zákonem. Je tímto státem druhá československá republika? Určitě. Ale je jím i nacistická třetí říše. A to je na pováženou.

Mnichovský kontrafaktuál

Ve světle dnes známých skutečností můžeme zhodnotit katastrofální důsledky Benešovy velezrady. Kdyby byla československá moc vládní a výkonná – president republiky a vláda – respektovala ústavu svého státu, nebylo by asi vůbec došlo k druhé světové válce, nacistický režim v Německu by byl býval svržen na podzim 1938 domácími silami, komunistické Rusko by bylo zůstalo izolováno od střední Evropy pásmem sanitárních států, nebylo by došlo k dekolonialisaci, jejíchž hrůzných následků býváme dodnes svědky, ... Stačilo přitom tak málo.

Martin Petráček, 2009

mp(zavináč)velezrada-1938(tečka)cz